

Výkon soudní moci v olomoucké arcidiecézi v letech 1917–1948*

Monika Menke

Církevní soud je instituce, jejímž prostřednictvím obvykle vykonává svoji řádnou soudní moc diecézní biskup, v tomto případě arcibiskup olomoucký. Na úrovni diecéze či metropole řeší církevní soud především manželské kauzy, není ovšem vyloučeno ani projednávání jiných sporných kauz, záležitostí trestních či jiných, kterými je soud pověřen. Olomoucký církevní soud prošel za dobu své existence mnoha změnami, odrážejícími nejen legislativní změny v církvi, ale i reálnou situaci české a moravské církve a společnosti. I přes útlum činnosti v některých letech, způsobený vnějšími nepříznivými okolnostmi, olomoucký církevní soud nejenom že pokračoval, ale později (1950) mu byla udělena výsada být odvolací instancí třetího stupně. Ve svém příspěvku zrekapituluji vývoj a působení této instituce v období *iuris codificati* do r. 1948, tedy do doby stupňujících se represálií vůči církvím a náboženským společnostem v ČSR.

1. REKAPITULACE PRÁVNÍCH NOREM V CÍRKEVNÍM SOUDNICTVÍ

Církevní zákonodárství bylo poprvé v dějinách sjednoceno a zesystematizováno ve formě autentické, všeobecné a exkluzivní sbírky až v r. 1917. Požadavek na kodifikaci zazněl již na Prvním vatikánském koncilu, ovšem konkrétní příprava kodexu začala až v r. 1904 za papeže sv. Pia X. (zemř. 1914).¹ Text kodexu byl schválen a promulgován papežem Benediktem XV. dne 27. května 1917 bulou *Providentissima Mater Ecclesia* pod názvem *Codex iuris canonici*, Pii X Pontificis Maximi auctoritate pro-

* Článek vznikl v rámci postdoktorského grantu: GAČR 13-00828P, *Soudnictví římskokatolické církve v českých zemích v období kodifikovaného kanonického práva*.

¹ Úmysl sestavit a promulgovat kodex kanonického práva vyhlásil Pius X. dne 16. 5. 1904 v Motu proprio *Arduum Sane* a pověřil touto prací komisi kardinálů, jejímž sekretářem byl Pietro Gasparri, pozdější kardinál státní sekretář, *spiritus movens* prací nad textem kodexu, který provedl poslední revizi textu. Tento Kodex ovšem byl spíše systematizací dosavadní právní materie s mírnými úpravami než nějakým novátorským počinem.

mulgatus. Účinnost kodexu nastala o rok později 19. května 1918.² Tento kodex byl účinný až do nastoupení účinnosti *Kodexu kanonického práva* z r. 1983,³ takže celá traktovaná doba se řídí tímto Kodexem z r. 1917. Po linii práva státního (a konfesního) začíná popisované období zánikem rakousko-uherské monarchie, vznikem Československa, a tedy i vznikem zákonodárství nového státu, byť značná část norem byla přenesena z předchozího systému. Rakousko-uherský konkordát z r. 1855,⁴ který vymezoval obecně postavení katolické církve v zemích mocnářství, se některých otázek církevně-soudních dotýká v čl. 10–12. Na základě čl. 10 pak v zemích, kde doposud nebyly manželské církevní soudy, byly tyto nově konstituovány⁵ ze strany církve *Instrukcí církevním soudcům mocnářství rakouského ohledně manželských kauz*⁶ a svoji činnost zahájily počátkem r. 1887 a po linii církevně-právních důsledků fungovaly až do celkové nové kodifikace v r. 1917. Normativu ohledně postupu církevních soudů a biskupů pro řešení obtížných manželských situací doplňují: Instrukce Kongregace pro bohoslužbu a svátosti ze dne 7. 5. 1923 týkající se postupu v případě nedokonaného manželství,⁷ dopis téže kongregace biskupům a ordinářům o postupu v manželských kauzách⁸ a jakýsi „procesní řád pro diecézní soudy“ – instrukce téže kongregace *Provida mater Ecclesia* ze dne 15. 8. 1936.⁹

-
- ² Srov. Vratislav Bušek, *Učebnice dějin práva církevního (I.)*, Praha: Všehrd, 1946, s. 103.
- ³ *CIC/1983* byl promulgován Apoštolskou konstitucí *Sacrae disciplinae leges* papeže Jana Pavla II. dne 25. ledna 1983 pod názvem *Codex iuris canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*. Účinnost nového kodexu nastala o 1. neděli adventní 27. listopadu 1983.
- ⁴ Konkordát byl vyhlášen s platností pro celou říši (včetně Uher) císařským patentem z 5. 11. 1855 č. 195 ř.z. jako zákon s účinností od 13. 11. 1855.
- ⁵ Srov. František Xaver KRYŠTŮFEK, *Dějiny církve katolické ve státech Rakousko-uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české*, sv. 2, Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna, 1899, s. 188.
- ⁶ SACRA CONGREGATIO INQUISITIONIS, *Instructio de Iudiciis ecclesiasticis circa causas matrimoniales*, ASS 18 (1885): 369–386.
- ⁷ SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, Instrukce *De processibus in causis dispensationis super matrimonio rato et non consummato* (7. 5. 1923), ASS 15 (1923): 389–436 (i s dodatky). Normy byly doplněny v r. 1929: SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Normae observandae in processibus super matr. rato non consum. ad praevendendam dolosam personarum substitutionem* (27. 3. 1929), ASS 21 (1929): 490–493.
- ⁸ SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Litterae ad excl. archiepiscopos, episcopos atque locorum ordinarios De tractatione causarum matrimonialium* (1. 6. 1932), ASS 24 (1932): 272–274.
- ⁹ SACRA CONGREGATIO DE DISCIPLINA SACRAMENTORUM, *Instructio servanda a tribunalis dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum „Provida Mater“* (15. 8. 1936), ASS 27 (1936): 313–361.

Popisovaná doba první poloviny dvacátého století pak pokračuje celkovou obnovou po první světové válce, kdy byla rovina vztahu církev–stát na našem území ovlivněna komplikovanými jednáními mezi Apoštolským stolicem a vládou ČSR, jejímž závěrem byl vznik specifické smlouvy s názvem *Modus vivendi inter Sanctam Sedem et Rempublicam Cecoslovachum*,¹⁰ dále pak obtížnou dobou druhé světové války a poválečnou obnovou, v jejímž závěru opět začínají narůstat represálie vůči církvím na našem území.

2. SOUDNÍ MOC CÍRKVE V CIC/1917

Soudní moci církve jsou svěřeny sporné a trestní kauzy. Církevním soudním řízením označujeme projednání a rozhodnutí sporu před kompetentním církevním soudem ve věci, kterou má právo církev zkoumat. Tímto předmětem soudního řízení pak je uplatňování a obhajoba práv fyzických či právnických osob, či prohlašování právních skutečností těchto osob – tzv. sporné soudní řízení; a uložení či prohlášení trestu v případě deliktního jednání – tzv. trestní soudní řízení.¹¹ Tato řízení jsou obsažena především v I. části IV. knihy *CIC/1917 De processibus*, a souvisejících normách. Vlastním a výlučným právem (*iure proprio et exclusivo*) církev rozhoduje 1. o záležitostech, které se týkají věcí duchovních a s duchovními spojených; 2. o porušení církevních zákonů a o každém hříšném jednání, pokud se týká určení zavinění a uložení církevních trestů.¹² Je ovšem na svědomí a rozumnosti soudce, zda vymezený trest vyhlásí v plné výši, odloží na pozdější dobu, zmírní ho, uloží místo něj trestní pokání (např. pokud byl pachatel potrestán již sekulárním soudem, nebo se předvídá, že jím potrestán bude) nebo od trestu upustí

¹⁰ *Modus vivendi inter Sanctam Sedem et Rempublicam Cecoslovachum*, text francouzský, AAS 20 (1928): 65–66. Jednalo se o specifický typ konkordátní smlouvy, jakýsi kompromis v tehdejší situaci, rámcovou dohodu, která neřešila otázku vztahu Československé republiky a Apoštolského stolce komplexně. Text byl podepsán v r. 1927 a v platnost smlouva vstoupila výměnou reverzálních nót československého ministra zahraničních věcí z 29. 1. 1928 a státního sekretáře 2. 2. 1928. Text *modu vivendi* se ovšem církevních soudů nedotýkal bezprostředně, ale pouze v kontextu s rozhraničením diecézí atp. Více o této problematice např. Damián NĚMEC, „Modus vivendi z roku 1928 z pohledu kanonického práva,” *Dialog Evropa XXI* 14 (2004): 18–34.

¹¹ Srov. *CIC/1917*, kán. 1552.

¹² Srov. *CIC/1917*, kán. 1553.

(pokud došlo k nápravě delikventa i nápravě pohoršení).¹³ Obsahem činnosti církevních soudů bylo rozhodovat o existenci a platnosti manželství,¹⁴ také ovšem připravovaly jiná řízení, např. materiály pro dispenz od nedokonaného manželství (*super rato*) pro rozhodnutí u Kongregace pro svátosti či (v tehdejší době) případy *Privilegia paulina*, které řešila Kongregace sv. Oficia.¹⁵

Nejvyšším soudcem v katolické církvi je papež, který svoji soudní moc vykonává buď osobně, nebo – obvykle – prostřednictvím jím ustanovených soudů Apoštolského stolce: Římské rotý (*Rota Romana*) a Nejvyššího soudu Apoštolské signatury (*Supremum Signaturae Apostolicae Tribunalis*).¹⁶ Papež sám se těší hmotně-právní exempci: dle kán. 1556 ho nemůže nikdo soudit.¹⁷ Vzhledem k jeho prvenství se může každý věřící obrátit ve své sporné nebo trestní věci přímo na papeže, aby záležitost rozhodl,¹⁸ ovšem od rozsudku papeže nebo Apoštolské signatury již není možné se odvolat.¹⁹ Také pouze papež má právo soudit nejvyšší představitele států a jejich následníky, kardinály, legáty Apoštolského stolce, biskupy v trestních kauzách či jiné záležitosti, které k sobě vztáhne.²⁰

V jednotlivých diecézích je pak nositelem soudní moci diecézní biskup,²¹ který tuto svoji moc může vykonávat osobně nebo prostřednictvím jiných podle norem práva.²² Předmětem jeho soudní moci jsou kauzy sporné i trestní, vyloučeny jsou pouze kauzy právem stanovené, např. ty, které jsou vyhrazeny papeži či římskému soudu nebo kauzy řeholníků téže řehole, pro které je kompetentní vlastní tribunál.²³ Pro výkon této soudní moci v diecézi ustanovuje biskup soudního vikáře (oficiála)²⁴ a soudce, kteří tvoří diecézní tribunál; v diecézi jich nemá být

¹³ Srov. CIC/1917, kán. 2223 § 3.

¹⁴ Srov. CIC/1917, kán. 1960.

¹⁵ Srov. CIC/1917, kán. 1962.

¹⁶ Srov. CIC/1917, kán. 1597–1605.

¹⁷ Zásada *Prima sedes a nemine iudicatur*.

¹⁸ Srov. CIC/1917, kán. 1569 § 1.

¹⁹ Srov. CIC/1917, kán. 1880 n. 1.

²⁰ Srov. CIC/1917, kán. 1557 § 1–3.

²¹ Srov. CIC/1917, kán. 335 § 1, kán. 1572.

²² Srov. CIC/1917, kán. 1572 § 1.

²³ Srov. CIC/1917, kán. 1579 § 1–2. Dle § 3 ale spory řeholníků různých řeholí, spory mezi členy neexemptních řeholí či laického sdružení a mezi řeholníkem a světským knězem či laikem náleží taktéž do kompetence soudu diecézního biskupa.

²⁴ Srov. CIC/1917, kán. 1573. Dle § 4 téhož kánonu pak soudní vikář musí být knězem (laici i jáhni jsou vyloučeni), dobré pověsti, starší třiceti let a musí mít doktorát kano-

více než dvanáct.²⁵ Moc soudního vikáře je řádná (*potestas ordinaria vicaria*), tvoří spolu s biskupem jeden tribunál, a proto může soudit všechny kauzy jako biskup, kromě těch, které si biskup vyhradí pro sebe nebo pro které pověří speciálně soudce.²⁶ Oficiálovi mohou být dáni také pomocníci – zástupci (*vice-officiales*).²⁷ Při sedisvakanci nepozbýval soudní vikář ani jeho viceoficiálové svůj úřad, nemohli být odstraněni kapitulním vikářem, ale po nástupu nového biskupa bylo potřebné, aby je v úřadech potvrdil.²⁸ V každé diecézi jsou tedy biskupem ustanoveni diecézní soudcové, kteří soudní moc vykonávají jménem biskupa (*potestas vicaria*). Mají to být kněží osvědčeného života, znalí kanonického práva.²⁹ Svoji moc vykonávají jako samosoudci a jako členové sboru soudců. Takovému tribunálu (ne samosoudci) jsou pak svěřeny kauzy větší závažnosti. Jak dále specifikuje kán. 1576 CIC/1917, tříčlennému tribunálu jsou vyhrazeny sporné kauzy o svazku posvátného svěcení a manželství, o právech nebo časném majetku katedrálního kostela, trestní kauzy, v nichž jde o odnětí natrvalo udíleného obročí nebo o uvalení či prohlášení exkomunikace.³⁰ Pětičlennému tribunálu jsou vyhrazeny trestní kauzy, v nichž jde o delikty trestané sesazením (*depositio*), trvalým odnětím práva nosit církevní šat (*privatio perpetuae habitus ecclesiastici*) nebo degradací (*degradatio*).³¹ Místní ordinář může tribunálu tří či pěti soudců svěřit i jiné závažnější záležitosti.³² CIC/1917 v žádném případě neznaá soudce – laiky.³³ Dalšími soudními úředníky jsou ochránci spravedlnosti

nického práva nebo alespoň býti znalcem.

²⁵ Srov. CIC/1917, kán. 1574.

²⁶ Srov. CIC/1917, kán. 1573 § 2.

²⁷ Srov. CIC/1917, kán. 1573 § 3. Dle § 4 téhož kánonu mají splňovat stejné kvality jako oficiál.

²⁸ Srov. CIC/1917, kán. 1573 § 5.

²⁹ Srov. CIC/1917, kán. 1574. Vidíme, že oproti CIC/1983, kán. 1421 § 3 byly požadavky na intelektuální formaci soudce nižší: nový kodex požaduje, aby měli dobrou pověst, a doktorát nebo licenciát z kanonického práva.

³⁰ Srov. CIC/1917, kán. 1576 § 1, n. 1.

³¹ Srov. CIC/1917, kán. 1576 § 1, n. 2.

³² Srov. CIC/1917, kán. 1576 § 2.

³³ K tomu srov. Josef TUMPACH – Antonín PODLAHA, „Církevní moc soudní,“ in *Český slovník bohovědný*, Praha: V. Kotrba, sv. 2, 1916, s. 910: „Jen papež může k vykonávání této moci delegovat laika, biskup a jiní nositelé jurisdikce pouze klerika. S delegací k této moci u laiků se setkáváme pravidelně, jen pokud jde o záležitosti smíšené v konkordátech Apošt. stolice.“ Srov. také Monika MENKE, „Soudní moc církve a účast laiků na ní,“ *Studia theologica* 10, č. 3 [34] (2008): 52–73. Vyloučení laiků byt jen ze spolupráce se soudní mocí je rozdílné v současném právu. Dle CIC/1983 § 1421 § 2: se souhlasem bis-

(*promotor iustitiae*) a obhájce svazku (*defensor vinculi*) pro kauzy, v nichž jde o ochranu veřejného dobra nebo záležitosti svazku (svěcení či manželství). Tito měli být kněží, doktoři kanonického práva nebo alespoň znalci v něm, horliví pro spravedlnost, bezúhonní.³⁴ Přísedící (*auditores*) a soudní referenti (*actorum instructores*) měli být také kněží.³⁵ I v době účinnosti CIC/1917 mohli laici vykonávat pomocné služby u soudu (tedy takové, u nichž se nejedná o přímý výkon soudní jurisdikce), tj. služby písařů (*notarius, actuario*),³⁶ zástupců stran nepřítomných (*procuratores*) či advokátů,³⁷ soudních poslů a vykonavatelů (*cursores et apparitores*).³⁸

kupské konference mohou být soudci jmenováni také laici, muži i ženy, ale svůj úřad mohou vykonávat pouze jako členové sboru. Ve sboru soudců – tříčlenném nebo pětičlenném, může však být pouze jeden laik. Laik také v současné církevní praxi může být vyšetřujícím soudcem (*auditor*), ponens (*relator*) – kán. 1428 § 2 či poradce v případě samosoudce (*assessor*) – kán. 1424. Laici mohou být také jinými soudními úředníky, kteří nejsou nositeli soudní moci *sensu stricto*, tedy obhájci svazku či ochránci spravedlnosti (kán. 1435), znalci (*Dignitas Connubii* čl. 205 § 2), patroni (advokáti, prokurátoři – kán. 1483), notáři (kán. 1437 § 1 a 2; kán. 484 n. 1–3), moderátory soudní kanceláře (*Dignitas Connubii*, čl. 61 § 2 v kontextu s čl. 91 § 1 a 2), tlumočníky (kán. 1471). Základem pro účast laiků na výkonu soudní moci církve je kán. 129 § 2 CIC/1983, který připouští možnost spolupráce (*cooperatio*) laiků na řídící moci církve, a kán. 228 § 1 CIC/1983, podle kterého mohou být vhodní laici pověřováni některými církevními úřady a úkoly (*officia et munera*), která jim přiznávají právní ustanovení obsažená v další kodexové materii. Srov. CIC/1983, c. 1421 § 2. Srov. Klaus Lüdicke, *Kommentar zum c.1421/4*: Zastávat úřad církevního soudce bylo laikům povoleno poprvé v motu proprio Pavla VI. *Causas Matrimoniales* z roku 1971; tehdy šlo pouze o laiky – muže a jejich činnost byla omezena pouze na manželské kauzy v první a druhé instanci. V roce 1974 pak dostala Apoštolská Signatura svolení od kardinála – státního sekretáře k zaměstnávání laiků také v jiných než v manželských kauzách.

³⁴ Srov. CIC/1917, kán. 1586–1590.

³⁵ Srov. CIC/1917, kán. 1580–1584. Obvykle ale byli auditoři vybíráni ze soudců nebo byli *ad hoc* pověřováni místní duchovní.

³⁶ Srov. CIC/1917, kán. 1585. V § 3 kán. 373 o notářích obecně je uvedeno, že v případě nedostatku kleriků mohou být přibráni z laiků, ovšem v trestních kauzách kleriků musí být notářem kněz. Výslovně pak až motu proprio Pavla VI. *Causas Matrimoniales* (28. 3. 1971) v čl. VI uvádí, že assessor a auditor může být i laik, notářem muž či žena.

³⁷ Srov. Libor BOTEK, *Le esigenze morali per gli avvocati nella chiesa in una visione istituzionale del processo canonico*, Roma: Pontificia Università Lateranense, 1996, s. 84: advokátem může být laik muž i laik – žena. Toto nevylučoval ani předchozí kodex (kán.1658–1659 CIC/1917), ale praxe to někdy dělala. Papežská komise pro obnovu kodexu později v diskuzích v roce 1970 zdůraznila, že žena může být advokátem, dokonce toto vzala s povděkem především v manželských kauzách – *Communicationes* 2 (1970): 185, n. 15: „Mulier potest patrocinium exercere. Hodie mulieres incumbunt studio iuris canonici et nulla pretiosa ratio adduci potest ad eas excludendas ab officio advocati: immo, praesertim in causis matrimonialibus, uxores possunt magis fidere patrono sui sexus.“

³⁸ Srov. CIC/1917, kán. 1591–1593. Srov. Josef PEJŠKA, *Církevní právo II (Hierarchický řád církve)*, Praha: Československá akciová tiskárna, 1937: Soudní posel doručoval stra-

3. OLOMOUCKÝ CÍRKEVNÍ SOUD DO CIC Z R. 1917 A PRVNÍ TRIBUNÁL DLE TOHOTO KODEXU

Pro zakotvení problematiky do historického kontextu musíme připomenout, že olomoucký biskup svoji soudní moc vykonával již od středověku, forma realizace se ovšem měnila. Nejméně od 13. století³⁹ byla v českých zemích soudní moc biskupa vykonávána prostřednictvím úředníků konzistoře, tribunálu předsedal generální vikář, výsledky vykonával biskupský oficiál, k pomoci měl konzistorní přísedící, advokáty, notáře, sekretáře, posly. Předmětem soudních řízení byly jak záležitosti manželské (včetně udělování dispenzí a rozluk „od stolu a lože“), jiné statusové kauzy (např. prohlášení za mrtvého, nejčastěji v poválečném období), tak různá trestní řízení (mravní přestupky kléru, zanedbávání povinností, odpady od víry, spory mezi duchovními, spory o patronátní práva atp.).⁴⁰ Odvolání bylo možno podat k vídeňské nunciatuře, třetí instancí pak byla konzistoř pražská.⁴¹ Ve druhé instanci řešil olomoucký soud kauzy (jak manželské tak trestní) pro diecéze v Praze, Brně a ve Lvově, ve třetí instanci pak manželské kauzy z diecézí Vídeň, Linec, Marburg, Triden, Brixen, Štýrský Hradec, Lavanta, Solnohrad a diecéze sv. Hipolyta.⁴² K námi traktované době má vztah zřízení samostatné instituce církevního soudu v r. 1857–1858 s názvem *Reverendissimum forum archiepiscopale iudiciale*⁴³ v době olomouckého arcibiskupa Bedři-

nám soudní listiny a příkazy (*ad acta iudicialia intimanda*), soudní vykonavatel uváděl ve skutek soudní výrok.

³⁹ Srov. Kateřina VÁLOVÁ, *Curia episcopalis Olomucensis v raném novověku*, Olomouc: VUP, 2002, s. 14 a 98: Autorka zde uvádí, že praxe, podle níž manželské záležitosti náleží pod tzv. synodální soud, je známa v Olomouci již z období biskupa Jindřicha Zdíka (olomoucký biskup v letech 1126–1150).

⁴⁰ Srov. J. BYSTRICKÝ, *Inventář Arcibiskupský církevní soud v Olomouci 1853–1916*; VÁLOVÁ, *Curia episcopalis*, s. 47–57.

⁴¹ Srov. Jitka JONOVÁ, *Domus correctionis Müroviensis*, Olomouc: VUP, 2012, s. 19.

⁴² Srov. J. BYSTRICKÝ, *Inventář Arcibiskupský církevní soud v Olomouci 1853–1916*. Obecně byla první instancí diecéze, druhou instancí metropole, třetí instancí určený soud. ZAO fond ACS, Přípis kard. Bauera, olomouckého arcibiskupa, svému soudu ze dne 26. 10. 1913, kde vyjasňuje, že v našich zemích to byl soud olomoucký, pražský a vídeňský.

⁴³ Agenda olomouckého církevního soudu do r. 1916 je uložena v samostatném fondu v olomoucké pobočce ZAO s názvem *Arcibiskupský církevní soud v Olomouci 1853–1916* (dále jen ACS). Fond je opatřen inventářem, který v r. 1960 zpracoval J. Bystrický. Obsahem fondu jsou protokoly a referentské složky všech tří instancí. Německy psanou listinu, kterou se kapitule oznamuje zřízení manželského soudu, nacházíme ve fondu Metropolitní kapituly v Olomouci (dále MCO), Inv. č. 5618, kart. 1142. Prvním soud-

cha Fürstenberga (1853–1892). Ve stejné době také došlo k reorganizaci konzistoře, která začala fungovat jako pouze správní orgán diecéze.⁴⁴ Pouze zmíníme, že po kard. Fürstenbergovi nastoupil na olomoucký arcibiskupský stolec právník Theodor Kohn (1892–1904), který mimo jiné v oblasti kanonického práva sepsal latinsky psaný rukopis – skriptum *Ius Canonicum*,⁴⁵ podle něhož byla formována tehdejší kněžská generace. Po jeho rezignaci převzal arcibiskupský úřad František Saleský Bauer (1904–1915), po něm kardinál Lev Skrbenský z Hříště (1916–1920). Tento biskup de facto jmenoval „první“ soud námi pojednávaného období v září 1916,⁴⁶ tento soud (první i druhé instance) ještě fungoval dle tehdejších zvyklostí v r. 1917: oficiálem byl Adam hrabě Potulicki,⁴⁷ vicoficiálem František Ehrmann, dále zde působilo sedm soudců (Komorowski, Panák, Kachník, Ozynula, Bönisch, Kraft, Závrbský), obhájce svazku (Kubíček) a pomocný obhájce svazku (Prečan), prokurátor (také Prečan) a sekretář (Kyselý).⁴⁸

Po vydání nového kodexu kanonického práva (a nabytí jeho účinnosti 19. května 1918) došlo samozřejmě také k revizi dosavadního stavu v církevním soudnictví a k aplikaci nově vydané normativy. Kardinál Lev Skrbenský z Hříště pak doplnil členy soudu dle nových norem v lednu 1919.⁴⁹ Oficiálem zůstal Adam hrabě Potulicki, viceoficiálem se stal dosavadní obhájce svazku Jan Kubíček, u soudu působí devět soudců (kromě dosavadních Kachníka, Ozynuly, Bönische, Krafta, Závrbského se soudci stali také Karel Mensschengen, Antonín Stojan, Richard Špaček a Jan Nevěřil), Leopold Prečan se stal ochráncem spravedlnosti, Josef Schinzel obhájcem svazku, Bohumil Kyselý notářem.⁵⁰

ním vikářem byl Rudolfus baron de Thysebaert, viceoficiálem Henricus E. de Holle, dále soud tvořilo třináct soudců, obhájce svazku, pomocný obhájce svazku, sekretář a dva notáři.

⁴⁴ Srov. VÁLOVÁ, *Curia episcopalis*, s. 89.

⁴⁵ Theodor KOHN, *Ius Canonicum*, Olomucii 1893. O osobě tohoto arcibiskupa více např. Jitka JONOVÁ, „Olomoucký arcibiskup ThDr. Theodor Kohn ve zprávách vídeňské nunciatury zasílaných Svatému stolci,“ *Studia Theologica* 11, č. 1 [35] (2009): 42–59.

⁴⁶ Srov. Archiv Interdiecézního soudu v Olomouci (dále AICS): Přísahy jednotlivých členů soudu ze dne 21. 9. 1916.

⁴⁷ Potulicki byl do té doby viceoficiálem soudu. Srov. Archiv Interdiecézního soudu v Olomouci (dále AICS): Přísaha A.P. ze dne 17. 12. 1908.

⁴⁸ Arcibiskupská knihovna Olomouc (dále AKO). *Catalogus cleri archidioecesis olomucensis*, r. 1917, s. 5.

⁴⁹ AKO, *Acta curiae Archiepiscopalis olomucensis* r. 1919, s. 9–10 (Nr. 23.743). Srov. také AICS, *Přísahy jednotlivých členů soudu z ledna 1919*. Jediný soudce, který se již neobjevil v katalogu z r. 1919, byl Eduard Dominik, který skládal přísahu také 30. 1. 1919.

⁵⁰ AKO, *Catalogus cleri*, r. 1919, s. 20–21.

4. OLOMOUCKÝ CÍRKEVNÍ SOUD PO R. 1917

V Zemském archivu již od r. 1916 nenalezneme zpracovaný samostatný fond, který by se věnoval olomouckému církevnímu soudu. Některé dochované a zpřístupněné listiny nacházíme ve fondech Arcibiskupství olomoucké (AO), Arcibiskupská konzistoř (ACO), Metropolitní kapitula (MCO). Některé listiny se uchovaly také v archivu Interdiecézního soudu v Olomouci, ale tento vlastní archiv soudu je po celé probírané období torzovitý. Poměrně dobře jsme schopni popsat personální situaci olomouckého církevního soudu v uvedeném období, protože ji rekonstruujeme podle Katalogů kléru, které vycházely relativně pravidelně a až na některé roky se také dochovaly a korigujeme ji podle některých na soudě zachovaných přísah jednotlivých členů soudu. Olomouckými soudci byli obvykle členové místní kapituly, kteří zároveň zastávali i jiné úřady v řízení diecéze či vyučovali na teologické fakultě v Olomouci, často jiné obory než pouze církevní právo.⁵¹ Problematické je ovšem dohledávání počtů a druhů řešených kauz, protože protokol se na soudě nedochoval.⁵² J. Bystřický, který zpracoval archiv soudu do r. 1916, v úvodu k inventáři sice uvádí, že materiály mladší r. 1916 se dochovaly u církevního soudu, ovšem mnoho takového materiálu není. Také zprávy o stavu soudu (*Relatio de causis matrimonialibus anno xxxx mittenda*, *Relatio de statu et activitate Tribunalis ad Signaturam Apostolicam mittenda*), zasílané každoročně oficiálem na Apoštolskou signaturu, se v Olomouci za toto období téměř nedochovaly. V pravidelných relacích biskupa o stavu diecéze jsou o církevním soudu pouze stručné údaje o počtu členů.

Po personální stránce byl církevní soud obsazován především kanovníky katedrální kapituly a profesory olomoucké teologické fakulty. Během popisovaného období proběhlo několik hromadnějších jmenování členů soudu (v r. 1916, 1919, 1923, 1929, 1934, 1942), v období mezi

⁵¹ Např. oficiál Kubíček byl pastorální teolog a katecheta, Josef Kachník filozof, moralista, sociolog, pedagog, Tomáš Hudec profesor Nového zákona, viceoficiál Rudolf Col biblista – starozákonník, soudce Bedřich Vašek profesor křesťanské sociologie, Richard Špaček katecheta a dogmatik, Jan Nevěřil historik a archeolog. Kanonisté původním zaměřením byli pouze Prečan, Matoušů a Ryška.

⁵² Materiály arcibiskupství do r. 1950 byly zabaveny komunistickou státní mocí; v současné době jsou dochované archiváře na základě smlouvy mezi vlastníkem, olomouckým arcibiskupstvím, a Zemským archivem v Opavě deponovány v ZAO – pobočka Olomouc.

nimi byli doplňováni jednotlivci dle aktuálních potřeb (např. po úmrtí nebo odchodu některého stávajícího soudce do penze atp.). Na základě dochovaných materiálů, především katalogů kléru a některých dochovaných přísah jsme schopni rekonstruovat personální obsazení jednotlivých funkcí soudu. Ve funkci oficiála olomouckého soudu se od r. 1917 vystřídali: Adam hrabě Potulicki (1917–1922), Jan Kubíček (1922–1929),⁵³ Josef Kachník (1929–1940)⁵⁴ a Tomáš Hudec (1941–1949).⁵⁵ Oficiium viceoficiála nebylo vždy obsazeno a obvykle se z viceoficiálů po nějaké době stával oficiál. Zde se vystřídali: František Ehrmann (1916–1918),⁵⁶ Jan Kubíček (1919–1920)⁵⁷ a Tomáš Hudec (1940–1941).⁵⁸ Nejpočetnější skupinu samozřejmě tvoří soudcové: Štěpán hrabě Komorowski (1917–1918), Ignác Janák (1916–1929),⁵⁹ Josef Kachník (1916–1929),⁶⁰ Augustin Ozynula (1916–1920),⁶¹ Alois Bönisch (1916–1946),⁶² Josef Kraft (1916–1946),⁶³ František Závrbský (1916–1934),⁶⁴ Karel Mensshengen (1919–1933),⁶⁵ Antonín Stojan (1919–1920),⁶⁶ Richard Špaček (1919–1923),⁶⁷ Jan Nevě-

⁵³ AICS, *Přísaha oficiála J.K.* z 8. 12. 1922.

⁵⁴ ZAO, AO, Inv. č. 2698, kart. 1079 (*Ustanovování oficiála a přisedících diecézního soudu*), *Přísaha oficiála J.K.* z 11. 3. 1929. Oficiálem byl Kachník do prosince r. 1940, kdy zemřel.

⁵⁵ ZAO, AO, Inv. č. 2698, kart. 1079: Hudec byl oficiálem jmenován dne 7. 3. 1941 (po úmrtí Kachníka), a byl jím až do své smrti v r. 1951.

⁵⁶ Ehrmann byl od r. 1914 pomocný obhájce svazku (AICS, *Přísaha* z 22. 2. 1914), od r. 1916 pak viceoficiálem (AICS, *Přísaha viceoficiála F.E.* z 21. 9. 1916) do r. 1918, kdy zemřel.

⁵⁷ Kubíček byl soudcem od 30. 1. 1916. Oficiálem se stal v r. 1919 (AICS, *Ustavující listina oficiála J. K.* z 8. 1. 1919). Pak až do r. 1940 není pravděpodobně místo viceoficiála obsazeno.

⁵⁸ ZAO, AO, Inv. č. 2698, kart. 1079: List biskupa Prečana oficiálu Kachníkovi z 13. 2. 1940, kterou mu oznamuje jmenování viceoficiála, protože Kachník onemocněl a nakonec r. 1941 zemřel. Pak až do r. 1953 opět není místo viceoficiála obsazeno.

⁵⁹ AICS, *Přísaha soudce I.J.* z 21. 9. 1916, v březnu 1929 žádá o zproštění funkce soudce i obhájce svazku pro nemoc.

⁶⁰ AICS, *Přísaha soudce J.K.* z 21. 9. 1916, v r. 1930 se stal oficiálem.

⁶¹ AICS, *Přísaha soudce A.O.* z 21. 9. 1916, již předtím byl od r. 1902 sekretářem soudu.

⁶² AICS, *Přísaha soudce A.B.* z 21. 9. 1916.

⁶³ AICS, *Přísaha soudce J.K.* z 21. 9. 1916, v r. 1937 žádal o zproštění z funkce soudce.

⁶⁴ AICS, *Přísaha soudce F.Z.* z 21. 9. 1916, v katalogu je jako soudce uveden naposledy v r. 1934.

⁶⁵ AICS, *Přísaha soudce K.M.* z 30. 1. 1919.

⁶⁶ AICS, *Přísaha soudce A.S.* z 30. 1. 1919. Soudcem byl jen do r. 1920, protože po rezignaci kard. Skrbenského na olomoucký arcibiskupský stolec se stal jeho nástupcem (1921–1923), zemřel r. 1923.

⁶⁷ AICS, *Přísaha soudce R.Š.* z 30. 1. 1919. V letech 1924–1925 byl obhájcem svazku. R. 1925 zemřel.

řil (1919–1938),⁶⁸ Tomáš Hudec (1920–1938),⁶⁹ Alois Demel (1923–1931),⁷⁰ Jan Stavěl (1923–1931),⁷¹ Jan Martinů (1923–1928),⁷² Josef Foltýnovský (1929–1936),⁷³ Franz König (1929–1933),⁷⁴ Vojtěch Tinz (1934–1953),⁷⁵ Emanuel Snášel (1934–1938),⁷⁶ Bartoloměj Kutal (1935–1939),⁷⁷ Oldřich Karlík (1935–1952),⁷⁸ Arnošt Dostál (1935–1941),⁷⁹ Josef Matzke (1935–1952),⁸⁰ Gustav Klug (1938–1952),⁸¹ Rudolf Nejezchleba (1938–1961),⁸² František Tomáščík (1941–1952),⁸³ Josef Hlouch (1940–1946),⁸⁴ Bedřich Vašek (1942–1952),⁸⁵ Jan Lantsch (1948–1951),⁸⁶ František Vaňák (1953–1963),⁸⁷ Ludvík Matoušů (1946–1949),⁸⁸ Rudolf Col (1947–1953),⁸⁹ Antonín

⁶⁸ AICS, *Prísaha soudce* J.N. z 10. 4. 1919.

⁶⁹ AICS, *Prísaha soudce* T.H. z 24. 6. 1920. Od r. 1940 byl viceoficiál, od r. 1941 oficiál.

⁷⁰ AICS, *Prísaha soudce* A.D. z 11. 10. 1923.

⁷¹ AICS, *Prísaha soudce* J.S. z 11. 10. 1923. Byl pomocným biskupem olomouckým od r. 1927. V r. 1931 rezignoval na úřad soudce z důvodu velkého pracovního vytížení. Zemřel v r. 1938.

⁷² AICS, *Prísaha soudce* J.M. z 11. 10. 1923. Od r. 1934 byl zároveň i obhájcem svazku, v l. 1935–1938 jen obhájce svazku.

⁷³ AICS, *Prísaha soudce* J.F. z 21. 3. 1929.

⁷⁴ AICS, *Prísaha soudce* F.K. z 21. 3. 1929. König rezignoval na úřad soudce 1933.

⁷⁵ ZAO, AO, Inv. č. 2698, kart. 1079: Prot. N. 8/1934 ze dne 15. 1. 1934, Dekret L. Prečana – *Archiepiscopale Forum Judiciale Olomucense – constitutio novum officialium*. Tinz byl pak následně v letech 1953–1963 oficiálem soudu.

⁷⁶ Tamtéž. Snášel rezignoval ze zdravotních důvodů v říjnu 1938.

⁷⁷ Tamtéž. Kutal byl následně od r. 1941 obhájcem svazku, jmenován byl až do r. 1952. Zemřel v r. 1964.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ AICS, *Prísaha soudce* G.K. z 13. 10. 1938.

⁸² AICS, *Prísaha soudce* R.N. z 10. 11. 1938. V r. 1951 byla také jmenován J.K. Matochou na další desetiletí soudcem, ale v r. 1961 zemřel.

⁸³ AICS, *Prísaha soudce* F.T. z 10. 11. 1938.

⁸⁴ AICS, *Prísaha soudce* J.H. z 14. 3. 1940. V Prečanově jmenovacím dekretu z r. 1942 byl jmenován Hlouch opět, ale v r. 1947 stal biskupem českobudějovickým.

⁸⁵ AICS, *Prísaha soudce* B.V. z 19. 2. 1942.

⁸⁶ AICS, *Prísaha soudce* J.L. z 15. 1. 1948. Od r. 1951 do r. 1974 byl obhájcem svazku.

⁸⁷ ZAO, AO, Inv. č. 2698, kart. 1079: Dekret J. K. Matochy, N. 140/53 *Constitutio archiepiscopalis fori judicialis* ze dne 28. 8. 1953. Vaňák byl následně v l. 1964–1966 viceoficiál, 1974–1989 oficiál a od r. 1989 diecézní biskup. Zemřel v září 1991.

⁸⁸ AICS, *Prísaha soudce* z 28. 11. 1946. Srov. ZA Opava, pob. Olomouc, fond Univerzita Olomouc do r. 1950, inv. č. 117, Kniha 69, s. 94: Kanonista prof. Ludvík Matoušů přednášel v Olomouci jako řádný profesor církevní právo od 1. 10. 1945. Byl i děkanem (1947–48) a pak proděkanem olomoucké bohoslovecké fakulty. K přednáškám dojížděl z Českých Budějovic. Zemřel 15. 1. 1949.

⁸⁹ AICS, *Prísaha soudce* R.C. z 22. 4. 1947. Následně byl viceoficiálem od r. 1953, od r. 1964 oficiálem.

Dvořák (1946–1949),⁹⁰ Josef Ryška (1947–1950),⁹¹ Josef Holubníček (1948–1950),⁹² Karel Bureš (1948),⁹³ Dalmác Žálek O.P. (1949–1950).⁹⁴ Ochránci spravedlnosti byli Leopold Prečan (1919–1920)⁹⁵ a Karel Šulák (1922–1952),⁹⁶ obhájci svazku: Jan Kubíček (1917–1919), Leopold Prečan (1916–1917),⁹⁷ Josef Schinzel (1919–1923),⁹⁸ Richard Špaček (1923–1925),⁹⁹ Ignác Janák (1926–1929),¹⁰⁰ Jan Martinů (1934–1938),¹⁰¹ Bartoloměj Kutál (1938–1951).¹⁰² Olomouckými soudními notáři byli: Bohumil Kyselý (1916–1926),¹⁰³ Stanislav Zela (1927–1933),¹⁰⁴ Stanislav Penka

⁹⁰ AICS, *Prísaha soudce A.D.* z 28. 11. 1946.

⁹¹ AICS, *Prísaha soudce J.R.* z 22. 4. 1947. Ryška byl zatčen v r. 1950, r. 1966 se mohl vrátit do pastorace, v letech 1968–1973 byl notářem soudu, od r. 1973 pak až do své smrti v r. 2006 obhájcem svazku.

⁹² AICS, *Prísaha soudce J.H.* z 9. 12. 1948. Holubníček byl uvězněn komunistickým režimem v padesátých letech.

⁹³ AICS, *Prísaha soudce K.B.* z 9. 12. 1948.

⁹⁴ AICS, *Prísaha soudce D.Ž.* z 6. 12. 1949. Žálek byl od r. 1949 převorem olomouckého dominikánského konventu, v r. 1950 byl internován v Broumově a v Oseku. Zemřel v srpnu 1973.

⁹⁵ AICS, *Catalogus cleri 1919*, s. 20. V r. 1917 v katalogu tato pozice uvedena není.

⁹⁶ AICS, *Prísaha ochránce spravedlnosti K.Š.* z 12. 1. 1922, uváděn opět v Prečanově ustanovující listině soudu z r. 1942 (ZAO, AO, Inv. č. 2698, kart. 1079; Prot. N. 89/1942 ze dne 2. 2. 1942, *Archiepiscopale Forum Judiciale Olomucense – eius constitutio ad proximum decennium*).

⁹⁷ Prečan byl veden jako *defensor vinculi substitutus*. AICS, *Prísaha pomocného obhájce svazku L.P.* z 21. 9. 1916.

⁹⁸ AKO, *Catalogus cleri 1919*, s. 20. Obhájcem svazku byl již od r. 1916 (AICS, *Prísaha obhájce svazku J.S.* z 30. 1. 1916). V r. 1923 se Schinzel stal olomouckým pomocným biskupem. (AKO, *Catalogus cleri 1923*, úvod).

⁹⁹ AICS, *Prísaha obhájce svazku R.Š.* z 15. 2. 1923. Špaček byl předtím soudce o r. 1919 (AICS, *Prísaha soudce R.Š.* 30. 1. 1919). Zemřel 14. 10. 1925.

¹⁰⁰ AICS, *Prísaha obhájce svazku I.J.* z 22. 10. 1925. Janák byl od r. 1916 soudcem (AICS, *Prísaha soudce I.J.* z 21. 9. 1916), úřad soudce i defensora zároveň vykonával v letech 1928–29, v r. 1929 rezignoval pro nemoc z obou funkcí. Mezi roky 1930–1933 je úřad obhájce svazku vakantní.

¹⁰¹ AKO, *Catalogus cleri 1934*, s. 44. Martinů byl od r. 1923 soudcem (AICS, *Prísaha soudce J.M.* z 11. 10. 1923), pak soudcem o obhájcem svazku zároveň. ZAO, AO, Inv. č. 2698, kart. 1079: V r. 1937 chtěl rezignovat, ale zůstal a rezignoval až v r. 1938, kdy za sebe navrhnul biskupovi B. Kutala.

¹⁰² AICS, *Prísaha B.K.* z 15. 12. 1938.

¹⁰³ AICS, *Prísaha notáře B. K.* z 21. 9. 1916; Kyselý zemřel v lednu 1927.

¹⁰⁴ AICS, *Prísaha notáře S.Z.* z 13. 1. 1927. V roce 1941 se Zela stal pomocným olomouckým biskupem.

(1934–1941),¹⁰⁵ Stanislav Vlček (1938–1946),¹⁰⁶ Josef Moštěk (1941–1949),¹⁰⁷ Emil Pluhař (1946–1949)¹⁰⁸ a Jan Lantsch (1948–1951).¹⁰⁹ Trvale ustanovení znalci se v tomto období u olomouckého soudu neobjevují.¹¹⁰ V katalozích od r. 1919 do r. 1941 ovšem nacházíme uveden pomocný soudní personál (*cursores et apparitores*): Václav Procházka (1919–1923), František Řezníček (1919–1934) a Josef Vychodil (1935–1941).

Shrme-li tuto personální situaci, u olomouckého tribunálu se v pojednávané době vystřídal čtyři oficiálové, tři viceoficiálové, třicet sedm soudců, dva ochránci spravedlnosti, sedm obhájců svazku, sedm notářů a tři pomocní soudní úředníci.

Olomoucký církevní soud byl od r. 1917 první instancí pro diecézi olomouckou, druhou instancí pro diecéze Praha a Brno. Odvolacím soudem druhé instance pro Olomouc byl soud v Hradci Králové, případná třetí instance pak mohla být v Praze, ovšem bylo třeba pro jednotlivý případ o tuto možnost pro Prahu žádat.¹¹¹ Bylo samozřejmě také možné se obracet přímo na Římskou Rotu, řádný odvolací tribunál třetí instance.¹¹² Počty a druhy kauz u olomouckého církevního soudu v traktované době bohužel nejsme schopni přesně sumarizovat a charakterizovat pro nedostatek dochovaných archiválií. Můžeme pouze z kontextu odvodit, jaké kauzy se asi objevovaly a z jakých kanonických důvodů, ovšem nikoli zpracovat podrobnější rozbor či přesnější statistiku kauz za dané období. Protokol se na církevním soudu dochoval až od r. 1946. Soud tehdejší doby řešil kauzy nedokonaných manželství (*ratum et non consummatum*), resp. připravoval materiály pro rozhodnutí Kongregace pro disciplínu

¹⁰⁵ AKO, *Katalog kléru 1934–1940*. ZAO: AO, Inv. č. 2698, kart. 1079: V roce 1936 sice navrhoval biskup Prečan za notáře Adolfa Pírka, ke jmenování ovšem nedošlo a Penka zůstal v úřadě.

¹⁰⁶ AICS, *Přísaha notáře S.V. z 15. 12. 1938*, nejdřív byl pomocným notářem společně s S. Penkou, od r. 1941 již samostatně.

¹⁰⁷ AICS, *Přísaha notáře J.M. z 3. 4. 1941*. Dne 16. 6. 1949 byl Moštěk jako sekretář arcibiskupa Matochy jedním z prvních zatčených v procesech z církevními představiteli.

¹⁰⁸ AKO, *Katalog kléru 1946 a 1949*.

¹⁰⁹ AICS, *Protokol soudu 1948*.

¹¹⁰ CIC/1917 sice obsahoval požadavky na znalce v kán. 1792–1805. U olomouckého soudu jsou dle složených přísah znalci, posuzující především psychickou schopnost manželů, doložení až kolem r. 1969.

¹¹¹ ZAO, AO, Inv. č. 2701, kart 1084: Srov. např. Žádost arcibiskupa Stojana Sv. Otcí ze dne 23. 5. 1922 o určení Prahy třetí instancí pro manželskou kauzu Höllner–Potschová, či Žádost arcibiskupa Prečana Sv. Otcí (koncept) ze dne 5. 8. 1925 o totéž v manželské kauze Král–Kristeková.

¹¹² Srov. CIC/1917, kán. 1599.

svátostí, projednával kauzy manželství, neplatných jak pro nějakou překážku,¹¹³ či pro jinou vadu souhlasu nebo formy.¹¹⁴ V té době častější než prohlášení neplatnosti manželství byly případy rozluky manželů od lože, stolu a bydlení (*separatio tori, mensae et habitationis*), tedy případy, kdy manželství trvá dále jako platné, ale manželům je povoleno žít odděleně. Řešeny byly také trestní a sporné kauzy kléru¹¹⁵ či různá napomenutí, prohlášení za mrtvého (především v poválečných dobách) proto, aby mohla vdova uzavřít nové církevní manželství, instruktážní část řízení pro udělení *privilegia paulina*, které udělovala Kongregace Sv. Oficia, odpady od víry,¹¹⁶ či jiné kanonicko-právní záležitosti, ve kterých rozhodoval diecézní biskup.¹¹⁷

Pro ilustraci uvedeme záležitosti řešené dle protokolu v r. 1948:¹¹⁸ 8 × prohlášení za mrtvého (většinou válečná úmrtí), 3 × *matrimonium ratum non consumatum*, 7 × *separatio thoro et mensa*, 14 × povolení ke sňatku válečné vdově-vdovci (navíc další tři případy povoleny nebyly), 2 × povolení ke sňatku v jiném případě, 7 dotazů, 3 výsledky pro jiné soudy, 4 × žádost o neplatnost sňatku (ve dvou případech vyřízena negativně, ve dvou afirmativně, jednou z důvodu pouze civilního sňatku a jednou z důvodu neudělení dispenze dle c. 1990). Neplatnost manželství první

¹¹³ V r. 1948 se objevuje např. afinita prvního stupně v přímé linii, na kterou se přišlo až po svatbě, či neudělení dispenze od překážky *disparitas cultus* atp.

¹¹⁴ Např. v r. 1948 se objevuje dvakrát situace uzavírání manželství pod vážným strachem.

¹¹⁵ ZAO, AO Inv. č. 2702, kart 1085 (Jednání arcidiecévního soudu ve sporných a trestních záležitostech duchovních v l. 1934–1940). Např. v r. 1906 řešil soud spor o obročí Jaroměřické; v r. 1925 trestní kauzu kopřivnického faráře; v r. 1930 žalobu kooperátora v Kozlovicích na svého faráře, v r. 1934 spornou kauzu vlčnovského faráře, v r. 1941 spor mezi advokátem Richterem a kanovníkem Kubičkem atp.

¹¹⁶ Odpady od víry u laiků se objevovaly většinou na území, kde se společně s katolicou církví vyskytovala nějaká protestantská konfese, anebo se často objevovaly v době vzniku republiky a vzniku ČCSH (8. 1. 1920). Z r. 1937 je pak doložen případ prohlášení exkomunikace nad bývalým kooperátorem v Přerově Cypriánem Lochmanem, vysvěceným v r. 1907, který se v r. 1936 oženil a přestoupil k církvi pravoslavné.

¹¹⁷ Typicky to byly záležitosti spojené s dispenzí od některých manželských překážek, odpovědi na různé právní dotazy farářů, především v nejasných případech předšňatkového řízení, legitimace potomstva, smíšených manželství či jiných pastoračních situací (např. v případech „nevysvětlitelných“ uzdravení v jejich farnosti, návratů do církve, opětného spojení rozloučených manželství atp.).

¹¹⁸ AICS, *Protokol r. 1948*: v tomto roce je v knize došlé pošty uvedeno 377 čísel jednacích celkem, v nichž je ale započítáno vše, co bylo na soud doručeno i odesláno (jednotlivé obhajoby, jednotlivá akta z kauz, povolení ke sňatku, prohlášení za mrtvého, delegace pro výslech, pozvánky atp.).

instance byla projednávána v jedenácti případech, druhoinstanční kauzy z Prahy byly v tomto roce doručeny dvě.

ZÁVĚR

V příspěvku jsme se pokusili z dochovaného materiálu vyvodit, jakým způsobem fungoval olomoucký církevní soud v období od vydání prvního *Kodexu kanonického práva* v r. 1917 do omezení svobody církve v r. 1948. Archiválie v Zemském archivu Opava – pobočka v Olomouci i ve vlastním archivu olomouckého církevního soudu se zachovaly pouze v neúplné podobě, a nelze tedy traktovanou dobu po stránce počtu a druhu kauz popsat vyčerpávajícím způsobem. Doufáme, že při dalším výzkumu snad bude možné některé informace doplnit z kontextu archivních materiálů u církevního soudu v Praze či Hradci Králové, pokud se snad dochovaly ve větší úplnosti. Olomoucký soud se v některých obdobích potýkal s nedostatkem kvalifikovaných odborníků, a to i v době, kdy nebyl nutně požadován specializovaný akademický titul¹¹⁹ pro výkon funkce soudce, anebo byli jeho členové různým způsobem perzekvováni, jako např. ke konci traktovaného období.¹²⁰ V námi zkoumaném období soud ovšem nikdy nepřestal fungovat, což je zřetelné nejen z kontinuálního obsazování jednotlivých oficií na soudu, ale i z udělení privilegia být odvolacím soudem ve třetí instanci v r. 1950 z důvodu téměř nemožného kontaktu s Římem pro území celého tehdejšího Československa.¹²¹ Z dochovaného protokolu zjišťujeme, že toto privilegium bylo využíváno až do r. 1990; to však bude předmětem dalšího bádání.

¹¹⁹ Pro výkon soudce, obhájce svazku a ochránce spravedlnosti se od r. 1983 požaduje minimálně titul ICLic., který je z českého pohledu navíc získatelný jen na zahraničních školách.

¹²⁰ Srov. Zdeněk Jindřich CHAROUZ, *Biskup – vyznavač Josef Karel Matocha*, Olomouc: MCM, 1991, s. 55: Již 16. 6. 1949 byl zatčen první sekretář arcibiskupa Matochy ThDr. Josef Moštěk (notář olomouckého soudu), 23. 6. 1950 pak byli zatčeni oba biskupští sekretáři (Josef Prášek i Josef Ryška – soudce olomouckého soudu), koncem července pak také generální vikář Zela a další kněží.

¹²¹ AICS, *Dekret J. K. Matochy č.j. 5/51 z 20. 1. 1951 o zřízení soudu 3. instance*. Tamtéž: *Přípis St. sekretáře D. Tardiniho biskupu Matochovi Prot. N. 9419/50 ze dne 31. 12. 1950*; Tehdejší olomoucký arcibiskup Karel Josef Matocha se obrátil s dotazem na možnost zřízení takového tribunálu v Olomouci dopisem ze dne 26. 10. 1950, a již 31.12.1950 mu přišla odpověď ze Státního sekretariátu se souhlasem ke zřízení tohoto tribunálu. Biskup Matocha pak vydal zřizovací dekret třetí instance dne 20. 1. 1951. Srov. HOLEC, P. „For-

The Execution of the Judicial Power in the Archdiocese of Olomouc in the Years 1917 to 1948

Key words: Canon Law; Judicial power; Archdiocese of Olomouc; Codified Law; Judge; Promoter of justice; Defender of the bond; Notary

Abstract: This article deals with issues related to the activities of the ecclesiastical court in Olomouc in the canonic–legal, historical, religious–political context over the years 1917–1948. The Ecclesiastical Court is the institution through which the diocesan bishop (in this case, the Archbishop of Olomouc) habitually carries out his judicial power. Judicial power is this part of the power of governance in the Church by which the rights of physical or juridic persons are vindicated, juridic facts are declared and the penalty for delicts are imposed or declared. The judicial power, which judges judicial trials, must therefore be exercised in the manner prescribed by the law. The most frequent causes, which are decided by the ecclesiastical court of the diocese, consist of marriage trials. The Church court of Olomouc underwent numerous changes over the period of its existence which reflected not only the legislative changes in the Church, but also the actual situation within the Bohemian and Moravian Church at this time. The article summarizes not only the execution of the judicial power of the Church in general, but also the personal situation at the court. Tracing the individual types of the cases is more difficult because many archival materials have not been preserved.

Mgr. Monika Menke, Th.D.
Katedra církevního práva
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc

movanie cirkevných tribunálov na Slovensku," *Ius et iustitia* 12 (2004): 150–152: Do tohoto tribunálu byli jmenováni i zástupci slovenských ordinariátů (viceoficiál, notář, obhájce svazku a ochránce spravedlnosti) pro řešení českým soudcům jazykově nepřístupných maďarských kauz. AICS, *Přípis J. K. Matochy – nominatio iudicum pro tribunali III. inst z 11. 4. 1954*: Viceoficiálem tohoto tribunálu třetí instance je jmenován Vojtěch Prenner (Trnava), soudci: Josef Uhrín (Banská Bystrica), Antonín Harčar (Košice), Josef Žatko (Nitra), Julius Privitzky (Rožňava), Juraj Čierny (Spiš), Vojtěch Prenner (Trnava); notář: Alexander Bodor (Rožňava); obhájce svazku: Jan Malec (Trnava); ochránce spravedlnosti: taktéž Jan Malec příp. Michael Vozár (Banská Bystrica).